

Jiří Franěk

DVA OSUDY, LIDSKÉ I VĚDECKÉ

/M. Drozdovi a J. Honzíkovi k šedesátinám/

Generace, která v osmdesátých letech překračuje v Čechách svou šedesátku, je sama nejvlastnějším tvůrcem i obětí své doby.

Z dřívější katedry rusistiky Karlovy univerzity se letos dožívají tohoto jubilea dva z nejvýznamnějších jejích členů.

Některá fakta je až překvapivě spojují: Samozřejmě, že rané dětství po první světové válce, kdy republika žila opojena vítězstvím a svobodou, i jinošství ve stínu Hitlerova nástupu v sousedním Německu. A mladý věk za války, poznamenaný odbojem, osobním či v rodině, koncentračními tábory, smrtí... Nadšený vstup do strany a plná politická angažovanost v budovatelském díle současně s neúpornou prací odbornou. Postupné vystřízlivění, hledání národních, psychických a filozofických kořenů, a nakonec nová angažovanost v pokusu o nápravu společnosti. V přítomnosti dvojkolejný život, zaměstnání mimo obor a úspěšný zápas o vědeckou seberealizaci i dovršení vlastní odborné práce. Z této dvojice je ve světě známější Miroslav Drozda. Narodil se 1. října 1924 v Suchdole nad Lužnicí v lesnické rodině. Otec byl vlastenecký Čech, i když, což je tak příznačné pro poměry této země, jeho matka, tedy oslavencova babička, byla Němka s typicky českým jménem. Za první světové války vstoupil otec do legií, postavivších se se zbraní v ruce proti Rakousku-Uhersku, za druhé světové války byl jako účastník odboje zatčen gestapem a zemřel v koncentračním táboře v den osvobození. Jeho syn prodělával s otcem, překládaným z jedné lesní správy na

druhou, anabázi po celé republice, poznal nejvýchodnější kouty své země, její průmyslový střed i česko-německé pohraničí. Studoval na čtyřech gymnáziích, ale maturitu jeho ročníku Němci zakázali a do konečné porážky fašismu pracoval jako dělník. Po ukončení války vedla jeho cesta s určitými oklikami do komunistické strany, kde posléze zastával střední postavení v orgánu vysokých škol, v 60. letech se začal zasazovat o demokratizaci, a v roce 1970 musel ze strany odejít.

Hned po válce vstoupil na filozofickou fakultu a po krátkém zaváhání se rozhodl pro studium češtiny a ruštiny. Studia ukončil za tři roky využiv poválečné možnosti zkrácení absolutoria, v roce 1950 složil doktorát. Největší a nejplodnější vliv na něho měli profesori Bohumil Mathesius, Bohuslav Havránek, Vladimír Šmilauer a Jan Mukařovský.

Drozdova odborná cesta byla přímá a strmá. Už v roce 1948 se stává asistentem profesora Bohumila Mathesia, který osobně utvářel a hnětl celou tuto generaci, zdaleka ne jen slavisty. A hned v té době se oženil. Vzal si dívku, jejíž otec byl legionář i účastník odboje za druhé světové války. Manželství to je šťastné i harmonické. Syn vystudoval techniku, dcera nebyla přijata na filozofickou fakultu, ani na jinou vysokou školu. Své kvality i nadání prokazuje jako překladatelka a lektorka i ve svém zaměstnání v literárním muzeu.

Drozda se brzy stává vedoucím asistentem Slovanského semináře a tajemníkem zřízené katedry rusistiky. Od roku 1951 byl vědeckým aspirantem, v roce 1954 se stal opět odborným asistentem a rok na to získal titul kandidát věd /CSc/. V roce 1956 se stal docentem a 1962 doktorem věd /DrSc/. 1. 8. 1964 byl jmenován řádným profesorem ruské a sovětské literatury, když už

1. 7. 1960 se stal vedoucím katedry, jímž zůstal do 31. 8. 1970. Po půlroce nejistot byl 1. února 1972 propuštěn z fakulty a 9. února nastoupil v stavebním projektovém ústavu jako dispečér, odkud odchází do penze. Po dobu své odborné kariéry nepoznal Drozda jiné pracoviště a jiné prostředí než svou "rodnou" filozofickou fakultu /což mělo své klady, ale jistě i své zápory/, ale je tím obdivuhodnější, že zbaven naráz tohoto světa, dovedl zakotvit velice úspěšně v oboru naprosto mu do té doby cizím, a navíc, nastavuje noci, neděle, svátky, dokáže pokračovat ve své odborné práci s mezinárodním ohlasem a úspěchem.

Jestliže nebyl Drozdův život, kromě dramatického zvratu na počátku sedmdesátých let, po válce nijak bouřlivý a bohatý na převratná dění, byl jeho vědecký vývoj bohatý a nikoliv bez zvrátů. Vnějšíkově je až do oněch sedmdesátých let značen úspěchy a uznáním, promítnutým do nesčetných funkcí a členství v nejrůznějších orgánech: vedoucí katedry, proděkan, člen tří nakladatelských poradních orgánů, čtyř časopiseckých redakčních rad, vědeckých institucí, řídicího /tzv. uměnovědného/ kolegia Akademie věd, po jedno období člen ústředního výboru a častěji různých komisí ve Svazu spisovatelů, Lidové akademie atd. Tato úspěšnost se projevila i ve třech vyznamenáních udělených mu za jeho literární produkci v šedesátých letech. Je s podivem, jak všechno toto oslavenec dokázal stihnout, kolik schopností, talentu a nezměrné píce se zde projevilo. Vzniká ovšem otázka, byla-li tato mnohostrannost vždy jen kladem.

Drozdův "spoluoslavenec", přítel, spolubojovník a dlouhou dobu i jeho "podřízený", zůstal v akademické stupnici asistentem a v odborné rusistice byl dlouho opomíjený. Připojujeme-li jeho jméno k Drozdovu, není to přemrštěnost ani přecenění náhodných

souvislostí, ale manifestace hlubších sounáležitostí i určité obecnosti osudů.

Jiří Honzík se narodil 19. dubna 1924 na Košumberku u Luže ve východních Čechách v lékařské rodině. Otec prošel jako lékař první světovou válkou, stejně jako pozdější Honzíkův tchán, který navíc byl za druhé války přes sedm let vězněn v koncentračním táboře, přežil však, stal se univerzitním profesorem, byl politicky i mezinárodně činný, mimo jiné v mezinárodní organizaci bývalých politických vězňů fašismu. Rovněž Honzíkova žena Milena, rozená Bláhová, byla vězněna a nakonec prodělala válku jako partyzánska, následky válečných zranění si nese po celý život. I ona udělala značnou kariéru vystřídanou stejně velkým zklamáním - svůj život dvakrát zachytila beletristicky. Sám Honzík prošel /stejně jako Drozda/ s lékařskou rodinou nejrůznější cípy Čech včetně německého pohraničí. I Honzík se zúčastnil aktivně frotifašistického odboje - v té době byl ještě gymnazistou před maturitou - byl vězněn a jen o vlasek, díky svému mládí, unikl trestu smrti. Honzík prošel "jen" dvěma gymnázii, ani on neměl za války maturovat.

Honzík vstoupil do strany za války, po válce zastával relativně důležité a vysoké funkce, ale už v roce 1949 byl tvrdě potrestán za satirickou báseň na Vítězslava Nezvala. Později byl omilostněn, působil dokonce na stranické vysoké škole a načas byl redaktorem kulturní hlídky ústředního stranického listu Rudé právo, odkud však z vlastního rozhodnutí odešel jako asistent na filozofickou fakultu. V bouřlivé druhé polovině šedesátých let zůstal skepticky mimo hlavní dění, nicméně i on musel stranu opustit.

S Drozdou byli hned po válce kolegy, Honzík ukončil své studie doktorátem 1950. I on byl nejvíce ovlivněn Bohumilem Mathesiem, se kterým se sblížil dosti úzce i osobně.

Na rozdíl od Drozdy však prošel dvakrát za svůj život novinami, zkusil práci nakladatelskou, učil v severočeském pohraničí a na fakultě působil od roku 1953 s novinářskou přestávkou. I on byl z fakulty v roce 1973 propuštěn, na rozdíl od Drozdy směl a smí publikovat a bylo mu povoleno stát se překladatelem z povolání, což v jeho letech a v té době nebylo jednoduché.

I Honzík prošel mnoha odbornými funkcemi, jmenovitě v radách nakladatelských a časopiseckých, i když ne v té míře jako Drozda; zapsal se svou teoretickou, kulturní i organizační činností do historie překladatelství a jeho institucí v Československu.

Honzíka liší od Drozdy jedno - přes svou značnou publikační činnost po doktorské práci nepodal nikdy ani kandidátskou ani docentskou disertaci, respektive habilitaci. Bylo v tom kus furianství, anebo ne zcela jasná fobie, či přehnaná sebekritičnost? Či hrála zde roli i průkazná nepřízeň některých předem zaujatých akademických funkcionářů? Honzík totiž nikdy nedopsal přihlášenou kandidátskou disertaci o Turgeněvovi, kde o jeho kompetenci nemůže být sporu, ale také se nikdy vážně neuvažovalo o přijetí souboru jeho nesporně kvalitních studií. A tak jeden z nejvzdělanějších, nejnadanějších, nejpublikovanějších, veřejně nejčinnějších, a dodejme, bez nadsázky i jeden z nejbližnějších učitelů fakulty zůstal až do svého propuštění /odborným/ asistentem.

Jestliže Drozdovo dílo je celé vědecké, úzce specializované, rusistické, je v tomto aspektu Honzík jeho přímým proti-

kladem. Jeho dílo se štěpí alespoň do čtyř samostatných odvětví: je básník osobitého ražení, přední překladatel, vynikající kulturní žurnalista - a ne v neposlední řadě významný vědec. V tom navazuje v Čechách na tradici úctyhodnou, sahající až do dob najstarších, živou v minulém i tomto století. Právě největší zjevy naší literatury a kultury bývaly vždy alespoň dvojvalenční, častěji spíše vícevalenční: Čelakovský a Erben - básníci, překladatelé, vědci; Havlíček - politik, žurnalista, básník a překladatel; Vrchlický - básník, překladatel a univerzitní profesor; Masaryk - vědec, žurnalista, politik... až po Šaldu, Fischera a Honzíkova učitele Bohumila Mathesia.

Honzíkův a Drozdův život se vyznačují až překvapivými shodami, na nichž se dá demonstrovat obecnou platnost některých faktů, naproti tomu rozestup jejich díla je značný.

I když bohemistické činnosti Honzíkovi si v tomto sborníku všimá speciální studie, alespoň základní fakta zde uveďme.

Básník Honzík je veřejnosti téměř neznámý. Začal již jako šestnáctiletý, a jestliže neskončil ani ve své šedesátce, nejde jen o "mladistvé poblouznění". Uveřejnil několik veršů po časopisech, a spolu se třemi kolegy z gymnázia debutoval a zároveň ukončil svou básnickou činnost pro veřejnost sbírkou Jiskření, vydanou 1945 ve Vysokém Mýtě. V této sbírečce tiskne několik básní své válečné zkušenosti, hrůzy, naděje, ale i strašného stigmatu války: Za člověka se strašně stydím/ Do smrti stydět se nepřestanu. A zdá se, že přes všechny peripetie básníkovi tato mladistvá devíza zůstala. A snad ji rozšířil na všechno bytí: Po celý život jsem se vyptával, jak žít... Ano, jeho poezie je jedinou velkou meditací nad životem, se stálou při-

pomínkou nesmazatelných krvavých stop války /někdy jen jedinou větičkou/, stále víc a víc protkávaná vědomím bližícího se stáří a nedokončeného života, jeho marnosti, když za každým pozitivem stojí: "Jenže!"

Vždycky tu bylo něco důležitějšího

než ty a já:

nějaká lapálie,

nějaké školení,

nějaká Válka nebo Únor.

Ten panovačný neodbytný bůžek

Musím!

Vždycky tu bylo něco jiného.

A zatím uběhl

- jak voda mezi prsty -

život.

Honzík své verše netiskne, má k tomu dost a dobrých důvodů. Jen čas od času, a většinou k "jubilejním" příležitostem poskytne vybranému kruhu přátel pohled do své dílny. Ale básník to je. A považuji téměř za jisté, že chvíle, kdy bude i oficiálně ověnčen básnickým laurem, přijde. Musí přijít.

Daleko širší a pochopitelně veřejnosti známější stopu zanechal jako žurnalista. Kulturní žurnalista v tom nejvlastnějším smyslu toho slova. Protože nejen proto, že psal o kultuře. Honzík dokonce debutoval jako "novinář" už v roce 1940 článkem ve skautském časopise Junák. Skutečný žurnalistický debut nastal pochopitelně až po válce. Honzík tiskne nejprve ve studentských časopisech, již roku 1946 proniká do celostátních deníků a téhož roku do Kulturní politiky, jejímž redaktorem se

stává na podzim 1948. Kulturní politika byla časopis E. F. Buriana, který v něm dovedl soustředit nadějně i zkušené žurnalisty a i za komplikovaných podmínek ubránit jej vždy přece jen jako časopis kulturní. Pro Honzika to byla nesporně žurnalistická škola. I když jeho názory zde byly ještě poněkud simplifikantní a jeho kritiky dobově jednostranné, jeho znalosti i vnitřní básnické ustrojení mu umožnily objevovat poezii a uměleckou hodnotu. V té době byl Honzík po výtce ještě bohemista. A na tomto poli mu nelze upřít kus odvahy, když kritizoval uznávanou autoritu - Nezvala /jeho sbírku Veliký orloj/. To asi bylo pravou příčinou jeho prvního stranického trestu, k němuž záminkou byla v opisech se šířící veršovaná satira na Nezvalovu poezii.

Honzík ovšem publikuje dál a úspěšně, a rychle se mu otvírají dveře redakcí prakticky všech významných deníků, časopisů i literárních revuí, z nichž jmenujme aspoň ty nejpřednější, Nový život /pozdější Plamen/, Světová literatura, Literární noviny /později Literární listy a Listy/, Kultura, Kulturní tvorba, Host do domu.

Brzo se stal renomovaným žurnalistou, a tak po určitých životních peripatiích se 1. února 1962 stává téměř na tři roky členem kulturní redakce Rudého práva. Rudé právo tohoto období bylo později kritizováno za liberalismus. Část členů redakce nemohla později setrvat ve straně.

Honzík při své žurnalistické činnosti sledoval českou tvorbu, hlavně současnou, stejně jako literaturu sovětskou. Reagoval, jak bylo tehdy zvykem, na nejrůznější jubilea a vyjadřoval se k některým "zásedním" otázkám literatury

Ve specifické stati tohoto sborníku bude připomenuta Honzíkova stať o básníku Skácelovi, nesporně jeden z Honzíkových žurnalistických výkonů nejosobitějších. Ale možná, že rozzený žurnalista se daleko víc projevoval v nesčetných glosách, poznámkách, zprávách, často jen několikařádkových, a jakkoliv sám o sobě tvrdí, že jeho sloh je až barokní, právě v nich ukazuje na svou schopnost být pregnantní a přesný, neboť jen tak je možno být stručný a srozumitelný. A v těchto glosách se nejvíc uplatnila Honzíkova všestrannost: nejsou jen o literatuře /a to české, ruské, sovětské, světové/, ale i o jiných druzích umění, například filmu, výtvarném umění, často o překládání a překladech, o jazykovědě, kulturních událostech, nakladatelském životě aj. Blízko k tomu mají jeho interviewy i literární a kulturní glosy z cest. Větší váhu ovšem mají pochopitelně jeho rozsáhlé a často "zásadní" články.

V nich - tak jako tehdy nikdo - se nedovedl a nemohl vysvléci ze své doby. Takže chtě nechtě se staví někdy na kazatelnu, aby zvěstoval znovu opakované moudrosti se vždy jistou radou: nesmíme přehnat ani čehý, ani hot! Chválí, co je třeba chválit, dokonce i Babajevského Rytíře zlaté hvězdy /Nový život 1951, 10/, který se brzy stal prototypem románu v duchu "kultu osobnosti". Jenže určující je pro Honzíkovu práci pravý opak: už na počátku šedesátých let si pozitivně všímá avantgardy /Rudé právo 24. 6. 1962/, jako jeden z prvních propaguje básníky typu Borise Sluckého /Literární noviny 1964, 48/, anebo tehdy ještě pořád sovětského autora Alexandra Solženicyna; a mohli bychom pokračovat, třeba o Kafkovi, kdy zdůrazňuje nutnost "vyrovnávat se po svém a chápat i s jevy opravdu obtížně

se poddávajícími výkladu, a přitom nám v mnohém velmi blízkými" /Rudé právo 24. 7. 1964/, anebo kolik zas udělal pro sovětskou literaturu, zvláště poezii, i dokonce těch středních kvalit /Ščipačov/, ale zvláště pro její vrcholy, ať je to Asejev, Chlebnikov, Jesenin, Majakovskij... anebo Pasternak, k němuž se vrací stále znovu a znovu a o němž neváhá - přes svou několikrát proklamovanou nechuť k básnickým a spisovatelským žebříčkům - vysloveně prohlásit, že je "asi největší a nejbylostnější lyrik nejen ve své generaci, ale v celé dosavadní ruské literatuře našeho století" /Literární noviny 6. 2. 1964/.

A v článku, který už je na přechodu k eseji či vědecké studii, nakonec opětným vyvoláním svého učitele Mathesia formuluje dost přesně asi daleko víc než jen své osobní stanovisko: "Koneckonců i síla a přitažlivost Bohumila Mathesia spočívaly do značné míry právě v tom, že své výklady ruské literatury předrevolučního i porevolučního období dovedl rozehrávat jako poutavou interakci mezi ruskou a českou zkušeností, že je - ač sám překladatel 'formalisty' Šklovského - pojímal jako zasvěcené prostředkování estetické informace o ruské skutečnosti českému čtenáři... Avšak základní cíl všech jeho formových i psychologických, sociálněhistorických i literárněhistorických analýz i paralel byl vlastně jediný: lidem jiného citového i myšlenkového skladu maximálně zpřístupnit rozlehlý a v lecčem i odlehlý sad zvaný ruská literatura" /Host do domu 1967, 11/.

Je pochopitelné, že Honzík věnoval mnoho místa překladatelství, ať článkům, zmínkám, či posouzením překladu v recenzích. Překladatelství je jedna ze čtyř základních "profesí" Honzíkových.

Kdy začal Honzík překládat, snad ani nemá smyslu zjišťovat, časopisecky mu vycházejí první přeložené verše koncem čtyřicátých let a v roce 1954 vychází knižně výbor z Brjusova *Mé zemi* /Honzík je zde zároveň editorem/, kde poprvé představuje jako překladatel poezie v knižním celku. Na počátku let padesátých vycházejí mu tři přeložené prozaické knihy /jeden z těch titulů je odborný/; Honzík sám přiznává, že tehdy uvažoval poprvé o tom stát se překladatelem z povolání. Nicméně jeho angažovanost žurnalistická a vědecká jej od této práce odvedly, takže - nepočítáme-li příležitostné paběrky, vlastně někdy ne zcela nezajímavé - soustavně se k této práci vrací jako k nutné obživě až na samém konci šedesátých, respektive v sedmdesátých letech. Jako překladatel poezie se ve větší míře věnoval vlastně jen třem autorům, Ščipačovovi, Buričovi a Brjusovovi, z čehož nejvýznamnější jsou právě jeho překlady posledně jmenovaného autora. Ostatně Brjusovovi se věnoval i odborně. A z Brjusova vydal svůj počet v knize *Rozhraní hlubin* /Praha, Odeon 1982/, za kterou byl i vyznamenán. Honzík překládá tak, jak se o to snaží současná škola, jejíž normu a možná nedostižný vzor stanovil Emanuel Frynta: při maximální věrnosti přirozený a plynulý, básnický /!/ jazyk. Je to jistě otázka talentu, jistě otázka jazykových znalostí /synonymita/, ale ani bohem nadaný génius nevyhoví těmto požadavkům bez nekonečné dřiny, zkoušení, opravování. Honzík se s úspěchem snaží těmto maximalistickým požadavkům vyhovět. V poslední době odešel od současnosti až na přelom 18. a 19. století. Deset básní z Děržavina přeložil pro vysílání Českého rozhlasu a otiskl ve sborníku Miloslavu Jehličkovi k šedesátinám /Praha 1981/. Snaží se zde v lexiku

- v míře velmi střízlivé - navodit minulou dobu /libozvučný, pěj, sled, kmán apod./. Zdá se, že překládání veršů je pro Honzíka víc radost a ukájení básnické ctižádosti než zdroj výdělků. Ten našel v překládání prózy, nicméně i zde si vybírá autory ne zcela všední, tak se věnoval romantické próze ruské /Odojevskij, Pavlov, Bestužev-Marlinskij/ a próze Pasternakově. Z jeho překladů Pasternaka mohly vyjít prakticky jen časopi-
secké ukázky. Zvláštní kapitolu tvoří Honzíkovy překlady vědeckých děl. Už v padesátých letech /1953/ přeložil Jermilovova Gogola, v 70. letech Lichačova, Skaftymova, Lunačarského, Žirmunského a dva tituly z Bachtina. Je třeba souhrnu několika-
rých schopností, aby člověk byl s to takovou práci vykonat, respektive vykonat ji dobře. Honzík, sám básník, umí zacházet s jazykem, sám vědec, chápe potřeby vědecké přesnosti i nutnost jednotnosti a důslednosti terminologie. A konečně má dost svědomitosti i odborných znalostí, aby dovedl knihu doprovodit aparátem a rejstříky, i když se u nás přímo lavinovitě šíří móda v beletrii i ve vědě "holého textu" /podle mého soudu spíše však z lenosti než z "přesvědčení"/. Z Honzíkem přeložených knih je snad v dané chvíli nejaktuálnější Bachtin, a i když terminologicky byl také nesmírně náročný, asi překladatelsky největším oříškem byl Žirmunskij. Zde byl zaangažován i překladatel poezie, Honzík sem přeložil ukázky z Puškina, Feta, Brjusova, Gautiera, Bloka, Kuzmina, Gumiljova. Jiné ukázky překladu musel přizpůsobit požadavkům textu. Několikrát stál před otázkou terminologickou, zda užít termínu ruského či českého /cho-rej x trochej/, jak se vyrovnat se skutečností, že sám Žirmunskij - jde o práce z různých dob - není jednotný, jak překládat

termíny hononymické /stichosloženi je/. Překladatel o tom říká: "Snahou překladu bylo tlumočit Žirmunského stati v maximálním souladu se současným stavem české literární vědy a jejího pojmového aparátu. Různé okolnosti praktického i zásadnějšího rázu, zejména rozdíly v tradicích české a ruské poetiky a ohled na individuální i dobově kontextovou specifičnost Žirmunského literárněteoretického myšlení však způsobily, že plná realizace tohoto záměru se ukázala značně iluzorní..., v zásadě jsme se v celé knize řídili dnešními běžnými českými uzancemi a odchýlovali se od nich pouze v těch - z logiky věcí však relativně četných - případech, kde by jejich mechanické zachování chtě nechtě znamenalo ruského autora zkreslovat a podsouvat mu hlediska a postoje, které nesdílel."*/ Honzíkovi je i tato práce podnětem k malé "ministudii" o problému překládání vědeckého díla.

Než přejdeme k vlastní vědecké práci Honzíkové, připomeňme ještě Honzíkovu dvacetiletou činnost učitelskou. Ta je nejtěž postžitelná, nicméně se zdá, že Honzíkovi přinášela nejvíc uspokojení, snad i proto, že víc než kdokoliv jiný cítil, že umí nalézt kontakt se svými posluchači, že právě vysokoškolským studentům je schopný něco dát a říci, a že - i za způsob svého podání, za vtip, i mimouniverzitní přátelské a lidské chování - je u studentů opravdu značně oblíben. Snad, a to se vlastně netýká jen Honzíka, dokonce jeho "spoluoslavence" Drozdy ve stejné míře a mnoha "oslavenců" minulých i budoucích, bude ještě příležitost požádat žáky, aby autenticky zaujali stanovisko ke svým učitelům.-----

*/ Viktor Maximovič Žirmunskij, Poetika a poezie, Odeon, Praha 1980, str. 536.

Od činnosti překladatelské a učitelské vede jakoby přímá cesta k činnosti editorské. Honzík i jako editor se stává významným zjevem naší současnosti. Už v padesátých letech připravil výběry a výbory v oboru české literatury z Karla Tomana a Boženy Benešové; dobově podmíněný sborník Dál nad námi plá rudá vlajka čistá /1952/ je účelovou edicí svázanou s jeho vojenskou službou. V téže době připravil z ruské literatury jen Brjusova, k němuž se později vrátil /viz výše/, v sedmdesátých letech pak postupně Čechova, Cvětajevovou, Samojlova, Puškina, Orlova, Ličačeva, Ťutčeva, Lermontova, Bestuževa-Marlinského, Lukonina, Bloka. Některé edice - vesměs doplněné jeho průvodními studii - zasluhují zvláštní zmínky. Tak hned interní západoněmecký výbor současné sovětské poezie Die sowjetrussische Poesie der Gegenwart /Dortmund 1968/, seznamující západní Německo se sovětskou poezií z úhlu pro ně nezvyklého; Boris Pasternak, Konfese, spolu s Drozdou připravený sborník, jehož zaměření říká už název, který však pro "změnu nakladatelského profilu" nevyšel. Svazek Osip Mandelštam, Verše /Odeon 1982/ je vlastně starý dluh a první seznámení s autorem u nás - po několikanásobném odložení, je to svazek Honzíkova výběru doprovobený jeho studií, což obojí představuje maximum. Zdá se, že v tomto oboru je Honzíkův "musterstück" Zlato v azuru, lyrika ruského symbolismu /Odeon, Praha 1980/. Knihu uspořádal dost netradičně, rozdělil ji na tři oddíly, nastupujícího symbolismu, vrcholícího symbolismu a ustupujícího symbolismu, vybral skutečně nejvýznamnější básně spolu s některými "objevnými" /ač zde - ostatně to je samozřejmé - by bylo možno nejvíc namítnout, např. ve výběru ze Solovjova/, doplnil u jednotlivých autorů základními statěmi, sám vybral ilustrační doprovod, napsal hutnou a poučnou studii, charakterizo-

val jednotlivé autory a doprovodil knihu rozsáhlou tabulkou uvádějící časové souvislosti. Snad jednoznačný úspěch /alespoň v odborných kruzích/ této knihy mu otevřel cestu k obdobné antologii celoevropské.

Honzík byl editorem i některých souborů, nejprve to bylo Dílo Boženy Benešové v nakladatelství Československý spisovatel /1955-1957/; k uvedení autorky do kontextu české literatury bylo třeba jisté dávky odvahy i diplomatického umu; pak následovalo reprezentativní šestisvazkové vydání Terezy Novákové /1956-1961/, až posléze se stává editorem desetisvazkových spisů svého "základního" autora, I. S. Turgeněva. Spisy začaly vycházet v roce 1955 a dodnes /!/ nejsou dokončeny, což ovšem není vinou jejich editora, který je připravuje víc než pečlivě, píše ke všem svazkům doslovy /které by samy už vydaly za kandidátskou práci!/, některé pořádá detailně, jiné komentuje.

I tam, kde není editorem, doprovází často cizí překlady svými doslovy nebo předmuvami. Jsou skoro vždy psány s neúprosnou vědeckou akribií, s dokumentací jako u akademických statí a s přísným vědomím odpovědnosti. Honzík jimi obsáhl celou ruskou literaturu. Pokusíme-li se, bez nároku na úplnost /a s vědomím, že se k některým autorům, jako Turgeněv, Gorkij, Tolstoj, vracei častěji/ jenom vyjmenovat ty, o nichž Honzík psal, jsme si vědomi, že jsme tím neřekli ještě nic; a přece: Puškin, Lermontov, Baratynskij, Gogol, Turgeněv, Tolstoj, Dostojevskij, Ťutčev, Fet, Aksakov, Někrasov, Uspenskij, Leskov, Čechov, Gorkij, Anněnskij, Blok, Brjusov, Cvětajevová, Bunin, Mandelštam, Samojlov, Tvardovskij, Martynov, Antokolskij, Lukonin. A ještě k nim připojme z prací blízkých doslovům a úvodům Gončarova, Sluckého, Jevtušenka, Vinokurova, Bokova, Vanšenkina, Koržavina.

A ještě k tomu souhrnná studie o současné sovětské poezii pro Rheinisch-Westfälische Auslandsgesellschaft v Dortmundu /1968/, a studie k titulům jako Deset ruských novel 19. století /Čs. spisovatel, 1960/ či úvod k titulu Zlato v azuru, o němž jsme mluvili před chvílí.

Ne, skutečně nejde o výčet, o množství, které konec konců není omračující, jde o zcela něco jiného. Jde o to, že nový, vědeckou akribií podložený názor se za určitých podmínek ukládá jinak než do přísně vědeckých studií.

Bažatelsky v tom nejvlastnějším smyslu toho slova se Honzík věnoval Gorkému, Brjusovovi, Blokovi, Majakovskému, Někrasovovi a Turgeněvovi. Honzíkovy vědecké studie jsou vlastně rozpracované jeho dřívější portréty a samozřejmě dokumentované podle literárněvědných zvyklostí. Pozoruhodné jsou jeho stykové studie, zcela nové aspekty přináší např. srovnání Nerudy a Někrasova /1971/. Jako odborník brjusovovský a turgeněvovský je ceněn v Sovětském svazu, čehož dokladem jsou pozvání a přednášky na sympoziích o těchto autorech a publikace některých prací tam; pilným sebráním materiálu a ukázáním nových aspektů vzbudila, tentokrát mezi bohemisty, pozornost jeho stať Turgeněv i češskaja literatura /sborník I. S. Turgeněv 1818 - 1885 - 1958, Orel 1960/.

Ještě budiž připomenuto, že Honzík spolu s J. Fraňkem ^{v Německu} připravil sborník deseti studií o sovětských autorech /současně nabídnutých i českému nakladateli/, který však nevyšel. Honzík sem napsal portréty Gorkého, Majakovského, Pasternaka, Solženicyna a Jevtušenka.

Svou dosavadní práci - ač neozdoben akademickými tituly - dovedl zatím k vrcholu velkým syntetickým kompendiím o dějinách ruské literatury.*/

Z katedry rusistiky se pokoušeli jedinci i katedra jako celek vydat součet své dosavadní vědecké práce. Tato kompendia nevyšla. Tím více těší, že se to podařilo alespoň autorské dvojici Parolek-Honzík. Jejich společné dílo bylo přijato ve všech vyšlých recenzích pozitivně.**/

Honzík zůstává věrný "staré" biograficko-historické metodě, s důrazem na etiku básnické tvorby a s vědomím složité souhry všech duchovních proudů doby. Nehledá stůj co stůj překvapivý či nový přístup k látce, konec konců se také nezúčastnil žádných sporů a často vášnivých diskusí metodologických. Jeho nesmírně bohatý slovník, košatá až barokní věta, ale zároveň jemné básnické cítění spojené se schopností přesného pojmenování činí i z jeho vědeckých prací vždy dílo dokonalého tvaru. Honzík je i po formální stránce, např. citací, přesný, ale zároveň básnický ve všech názvech svých kapitol, pojmenovaných vždy přiléhavou metaforou.

Honzík postuluje od literatury "souvztažnost mezi tvorbou a životem, slovem a činem" /str. 108/. A tato náročná de-
víza platí i pro jeho vlastní činnost, uměleckou i vědeckou, skutečně a beze zbytku.

-----
*/ Radegast Parolek, Jiří Honzík, Ruská klasická literatura, Svoboda, Praha 1977, str. 632.

**/ V zahraničí vyšla, pokud je nám známo, jediná, a velice pozitivní, recenze /K. I. Rovda, Nabiraja vysotu, Russkaja literatura, 1979, č. 2, str. 181 - 185. - Recenze připravená pro záp. Německo nebyla uveřejněna./

Jestliže Honzík, ač nezvykle "mladistvý" šedesátník, působí dnes skeptickou vyrovnaností a rezignovaností, je v tomhle Drozda jeho přímým opakem. Neúnavně začíná znovu, vždy s elánem a s přesvědčením o naleznutelnosti pravdy, stále s novou důvěrou ve svůj vědecký předmět, byť v souvislosti s ním tisíckrát zklamán. V postavě dnešního šedesátníka, po všech stránkách muže zkušeného a nakonec úspěšného, zůstává něco přírodně naivního a v důvěře až tragického.

Honzíkovi zůstala poezie rovnoprávnou družkou celého života, Drozdu poznamenala aktivně jen v raném mládí. A hned od studií krystalizuje u něho zájem vědecký, celé jeho dílo je /včetně populárněvědného/ vědecké, i jeho časté recenze a novinářské články se snaží vyjít z nějakého vědeckého bohu, aspektu, který ovšem - prakticky u všech, kdož byli /jsme byli/ veřejně činní - byl někdy příliš poplacen době.

Drozda má za sebou řadu knih, prosadil se s nimi už v situaci, kdy publikace obstarávali "koryfejové" a mladým prostě nebylo dáno publikovat. Je asi dost těžké zvážit tento fakt, ba jen pochopit jej pro člověka, který výlučnost té doby neprožil... Spočítat Drozdovy knihy dost dobře nelze, napsal vlastní, je spoluautorem s Parolkem a Hralou, s celým kolektivem, jemuž stál vždy v čele, jeho komentáře jsou prakticky samostatnými knihami. S věkem přibývá jeho vědeckých studií v nejužším smyslu toho slova, když zároveň nedobrovolně opustil pole kritiky a literárněvědné /i kulturněpolitické/ žurnalistiky. Soustavná je jeho práce jako /velice úspěšného/ autora dosloví a předmluv.

Drozda tíhl k teoretické a filozofické odpovědi na otázku, co je to literatura, jaký má smysl, čemu slouží, co uspo-

kojuje. Doba mu nabízela prefabrikované odpovědi s obrovskou dávkou naléhavosti a přesvědčivosti, se zdánlivou jistotou a neochvějnou vírou v konečné nalezení. K této práci jej vedl i jeho - docela opravdu nezapomenutelný - učitel. V Mathesiovi, který měl bohaté zkušenosti, pozitivní i negativní, musela hlodat nejistota, kterou zakrýval jednoznačným stanoviskem a zvláště před studenty hranou jistotou. V Drozdovi zřejmě našel neobyčejně schopného žáka a oddaného následovníka - a tak on, Drozda, to měl být, kdo měl jemu, Mathesiovi, a za něj, Mathesia, odpovědět na nejpálčivější otázky.

Na počátku padesátých let se Drozda obírá ruskými revolučními demokraty a velmi často Marxem, Engelsem, Leninem, Stalinem, Šmeralem ve spojitosti s literaturou a kulturní politikou. Rychleji než kdokoliv druhý sebral s nevšední pílí obrovské množství materiálu a zpracoval jej s pečlivou vědeckou akribií ve své knižní prvotině, rozsáhlé monografii *Boj KSR /b/*.^{*/} Myšlenkově byla ovšem kniha pojata jednoznačně v intencích doby. Když kniha vyšla, byl její protektor a iniciátor Bohumil Mathesius už mrtev. /Splnila onu Mathesiovu voluntaristickou představu, jak je třeba se k literatuře stavět?/

Drozdova stanoviska měla za následek určité oficiální uznání, nicméně pozdní vydání knihy /v dnešním polygrafickém průmyslu tak samozřejmě/ přineslo autorovi ne jeden šrám a pozdější kritika se s oblibou střefovala právě do této knihy.

---

^{*/} *Boj KSR /b/ o sovětskou literaturu a jeho ohlas u nás, 1917 - 1925, Svět sovětů, Praha 1955, 576 stran.*

Drozda ještě setrval u otázek kulturní politiky, knižně se k nim vrátil ještě na samém sklonku padesátých let společnou knihou s Radegastem Parolkem *Umění v kulturní revoluci*.^{*/} Zde už Drozda odmítá některá krajní stanoviska, a i když řízená kulturní politika je mu nadále osou dění, je jeho poměr k lidem jiného ražení a jiných názorů smířlivý, chápavý, pružnější.

Na počátku desetiletí se Drozda domníval, že "ústředním, základním problémem celé naší proletářské literatury se stává problém komunistické stranickosti" /str. 529, *Boj KSR* /b//, na konci desetiletí se dívá na v jádře tutéž problematiku poněkud jinak. "Dějiny světových literatur dokazují, že každá velká epocha došla svého výrazu v literatuře. Ctižádostí dnešních spisovatelů jistě je, aby i oni dokázali dát uměleckou podobu své epoše..."^{***/}

Velmi blízko ke statím o kulturní politice mají práce literárněteoretické. Ne náhodou se nejstarší z nich jmenuje *K diskusi o socialistickém realismu /Směr 1948/*. Takové zamyšlení nad socialistickým realismem pokračuje u Drozdy ve statích i v žurnalistických člancích od prostého přitakání "definici" a normativních požadavků přes úvahy stále hlubší a hlubší až k práci zřejmě nejzávažnější, která vznikla ve spolupráci k sofijskému sjezdu slavistů.^{****/} Drozda byl spiritus agens, duší

-----

*/ M. Drozda - R. Parolek, *Umění v kulturní revoluci*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1961, 156 stran.

***/ *Literatura veliké iniciativy*, Praha, Čs. spisovatel 1959, str. 11.

****/ Miroslav Drozda, Jiří F. Franěk, Zdeněk Mathauser: *Socialistický realismus jako umělecká metoda sovětské literatury*, Československé přednášky pro V. sjezd slavistů, Praha 1963, str. 253 - 260.

i hlavní formulátor autorského kolektivu, který se pokusil konkretizovat onen vágní pojem metody a chápat jej v dostatečné šíři i toleranci. Autorům přinesla stať ostrou knritiku, v případě Drozdy přesně z opačných pozic, než se dočkal při své prvotině.

Drozda zároveň pokračuje v soustavném sledování otázky, jak se k literárněvědné teorii staví jednotliví sovětští autoři /Gorkij, Pasternak, Leonov, Šolochov ad./, a zřejmě odsud vedla jeho vnitřní cesta k chápání avantgardy. Pravda, první článek o avantgardě se datuje rokem 1962^{X/}, jenže zde ještě dává "přednost" realismu. Ovšem duch smířlivosti je už dominantní: "Touto obhajobou realismu zase nemá být napadena avantgarda." /474/ Hluboký zvrát v nazírání na avantgardu se datuje v Drozdově vývoji rokem 1967, knižně se nejpodrobněji k avantgardě vyslovil v roce 1968^{XX/}. I když se zde výslovně mluví jen o LEFu, vyplývá z ostatní Drozdovy činnosti, že takto vidí a charakterizuje avantgardu jako celek. Drozdovi je avantgardní svět, anebo svět viděný avantgardou destruován, absolutně zbavený jakékoliv hierarchie, je to svět autentických věcí, paralel a zaměnitelnosti, často kardinální, protikladné: "já" - "svět" /"já" a "svět", "já" kontra "svět"/! Jakkoliv se proti tomuto pojetí dere námitka, že dehierchizace /dosavadních/ hodnot je nutné stadium předcházející "přehodnocení" hodnot a že je imanentní ne snad jen "pokroku", ale každému duchovnímu pohybu /ostatně hierarchii avantgardních hodnot lze prokázat/, a jakkoliv se nám do Drozdova stanoviska hodně promítá jeho osobní vývoj - po sebezapíravém přitakání oktrojova-

X/ O realismu, avantgardě a přijetí revoluce, Česká literatura, roč. 10, 1962, č. 4, str. 471-474.

XX/ Miroslav Drozda, Milan Hrala, Dvacátá léta sovětské literární kritiky, Acta Universitatis Carolinae, Praha 1968, 167str.

ným hodnotám přichází jako protiklad zdůraznění a přijetí destrukce hodnot - byl a je tento postoj pokusem o nalezení principu avantgardy a filozofické svorky nad hnutím tak rozrůzněným a různorodým.

Už jsme si letmo všimli a ještě všimneme Drozdovy virtuózní schopnosti portrétu. Vyslovili jsme domněnku, že právě portréty jednotlivých umělců jsou stupni, které vedou Drozdu k jeho pojetí avantgardy. Dva autoři jej provázeli po celou dobu jeho činnosti: Gorkij a Leonov. Nakonec se ukázalo, že Gorkij, umělec, morální vzor a umělecký /ba nejen umělecký/ zákonodárce, je zdaleka rozporuplnější, než se zpočátku jevil^{*/}, nicméně v otázce "literární metody" je jeho stanovisko i umělecká tvorba dost jednoznačná, zato Leonov Drozdu přinejmenším "zviklal". Ve své monografii jej ještě brání před avantgardou, i když jeho habitus "v očích dnešního čtenáře Leonova sblížuje s těmi tradicemi moderní literatury, kterým říkáme avantgardní" /49/. Leonov je mu protitradiční, přehodnocovatel vžitých hodnot, latentní polemik se svou dobou, je v něm přesah "přes hranice přímo viděného" /61/ i "meze konkrétně historického určení" /63/, Leonov experimentuje, zobrazuje mnohostranně, obměňuje struktury a postupy. A tak přes všechnu snahu ubránit ještě v roce 1966 Leonova jako realistu, je Drozdova cesta k chápání avantgardy ve velké míře vnitřně probojována právě na Leonovovi.

---

^{*/} Viz Drozdovu studii Futuristé-lefovci a Maxim Gorkij, Acta Universitatis Carolinae, Slavica Pragensis IX., Univerzita Karlova, Praha 1967, s. 251-293 -- a srovnej též Dvacátá léta..., s. 23. /Drozdova změna v postoji ke Gorkému byla rovněž jedním z důvodů ke kritice, jíž byl později podroben. Viz třeba V. A. Kovaljov, K. J. Rovda, Cesty a rozcestí československé rusistiky, Praha, Lidové nakladatelství 1972, str. 36./

V knižním vydání ^{*/} předchází ^{sice} Babel Leonova, ^{avšak!} začal se jím, tj. Babelem, Drozda obírat později, takže došel k závěru: "Babel představuje v próze nejvýznamnější zjev sovětské literární avantgardy." /42/. Vyzvedá jeho autenticitu, věčnost, neukončenost, protikladnost, paralelnost a další atributy avantgardnosti. V závěru své studie rozebírá Babelovu aktuálnost, připomíná, že po určité nadvládě románu nastává renesance povídky. "Babelova povídka pro ni představuje tradici nad jiné významnou." /47/.

Jestliže u Babela a Leonova šlo Drozdovi /také/ o stránky formální, v kapitole závěrečné vidí autorovo dílo po výtce ze stránky obsahové, ba morální. Přesvědčivým způsobem srovnává tradici Pavky Korčagina s tradicí Ivana Děnísoviče, aby doložil, jaký je zásadní rozdíl v dobrovolném popření vlastního já ve jménu kolektivu a nucené ztrátě lidské osobnosti. Všimá si pak tragiky v sovětské literatuře, ta vznikala až dosud ze střetnutí historických sil, a tentokrát jde poprvé o - oficiální - zobrazení tragiky nestimulované žádným "vnějším nepřítelem", přežitkem či pod. Jsou to příběhy existencionálně vyhocené, odsuzující určitou společenskou praxi.

U jednoho z těchto tří autorů /Leonov/ si Drozda hledá cestu k avantgardě, u druhého /Babel/ se k ní staví čelem, a u třetího problém avantgardy jako by už neměl smysl. A to je dáno těmi autory samými, jejich nejvnitřnějším ustrojením i jejich místem v literárním dění, přičemž ztotožnění objektivní platnosti se způsobem vykladačova tázání, hledání i nalézání není ani v nejmenším náhodné.

---

^{*/} Miroslav Drozda, Babel, Leonov, Solženicyn, Československý spisovatel, Praha 1968, 199 stran.

Tyto tři velké spisovatelské portréty zapadají do celé řady tu větších, tu menších portrétů. Vznikaly nejružnějším způsobem. Často jsou to portréty jubilejní, někdy i nekrology /Mathesius/, jinde jde o postavy česko-ruské, popřípadě česko-slovensko-sovětské vzájemnosti, které bychom mohli nazvat "stykové" /Šmeral . - Drozdova rozsáhlá knižní prvotina je - také, kromě ostatních aspektů - styková, Drozda pokračoval v této tematice dvěma třemi studii, ale jeho doménou se to nikdy nestalo./ Nejčastější příležitostí k autorskému portrétu byl úvod nebo doslov ke knižnímu vydání některého díla. Drozda nakonec svými portréty zmapoval prakticky celou rozlohu sovětské literatury, že musel nutně směřovat k nějakému souboru. Takovým souborem drobných portrétů je velmi zřetelně slovník.

U Drozdy se jeho všestranný odborný talent snoubí a beze zbytku snáší s organizační schopností. V druhé polovině padesátých let shromáždil poprvé sedmičlenný kolektiv, s nímž vydal ve Svazu československo-sovětského přátelství 1958 útlý svazeček Malý slovník sovětských spisovatelů, část I., Ruští spisovatelé.*/ V nakladatelství Svět sovětů vyšel v edici Poznáváme Sovětský svaz znovu Malý slovník Sovětských spisovatelů, Ruští spisovatelé /ukrajinští a běloruští vyšli opět jako samostatná práce V. Židlického/, v roce 1964. Proti 117 stránkám prvního vydání mělo jich nové vydání 244. Sedmičlenný kolektiv se rozrostl na patnáctičlenný. V čele práce nestál Drozda sám, ale se svým žákem, přítelem a spolupracovníkem Milanem Hralou. Avšak slovník byl hotov ve chvíli ne-

---

*/ Část II., Ukrajinští a běloruští spisovatelé, zpracoval samostatně Václav Židlický.

přízně, a snad pro hesla Zamjatin, Pilňak, Pasternak, Solženicyn aj. /stejně s nepřesnostmi odpovídajícími tehdejší znalostem/ nebyl dán na trh a existuje jen s doložkou "tištěno jako rukopis". Situace ovšem uzrála natolik, že v témže nakladatelství vyšel v roce 1966, tedy za pouhé dva roky, Slovník spisovatelů národů SSSR. Tentokrát šlo o podnik značně oficiální, přivítaný stranickými časopisy Rudé právo či Kulturní tvorba /"Naše rusistika je na vysoké úrovni..."/, přivítaný sovětskou kritikou a oceněný cenami i odměnami. Drozda stál v čele celého podniku, sám napsal "nejožehavější" hesla, Hrala vedl oddíl ruských, Židlický ukrajinských a běloruských a Bečka hesel ostatních národností. Slovník byl vydán v jediném svazku o 552 stranách. I když proti předchozímu stadiu tři spolupracovníci odpadli, podílelo se na práci celkem 30 pracovníků a dva další zpracovali českou a slovenskou bibliografii. Slovník, který se v lecčems drží právě tehdy vycházející Stručné sovětské literární encyklopedie, je v klíčových otázkách samostatný /srv. např. hesla Gorkij, Zamjatin/ nebo přináší i jména v Encyklopedii neuvedená /Ajgí/. Jeho předností je pečlivé prověření jmen, názvů knih, dat a u autorů neruských důsledná úcta k původnímu znění jména, realizovaná podle jednotného přepisu respektujícího co nejdůsledněji skutečné znění jména ve vlastním jazyce /srv. např. Hamzatov, Kornijčuk, Aččygyja, Rytgev aj./ . Slovník se stal reprezentací pražské rusistiky. Projevený zájem o překlad do západních jazyků nebyl realizován, jednotliví autoři slovníku byli později v různém stupni kritizováni.

K ještě většímu a všestranně promyšlenému dílu směřovala Drozdova přípravná činnost k vytvoření velkých několikasvazko-

vých dějin ruské a sovětské literatury. Drozda zaangažoval opět početný autorský kolektiv. Tento velký záměr nebyl nakonec realizován, i když část autorů dějin přešla už ke konkrétní formulaci jednotlivých statí, mnohé byly už dokončeny /jedna z nich je v tomto sborníku uveřejněna/. Nejdále byl pravděpodobně sám Drozda, už proto, že některé jeho dřívější portréty směřovaly k potřebné úplnosti a konečně jediný měl zkušenosti s dějinami literatury. Necháme-li stranou nejruznější aktuální přehledy /typu Nová ruská sovětská literatura, Současná sovětská próza apod./, pokusil se Drozda o první souborné shrnutí vývoje sovětské literatury už v roce 1957 v publikaci "40 let ruské sovětské literatury", dnes ani v knihovnách nedostupné, o dva roky později je spoluautorem přehledu evropské literatury * / a za další dva roky vydává v téže edici svůj -- jako z c e l a samostatnou knihu jediný -- pokus o dějiny ruské sovětské literatury. ** /

Drozдова práce jsou druhé české původní dějiny sovětské literatury, a vůbec první, u nichž lze mluvit o zobecňujícím jednotném a vědeckém přístupu k látce. Existuje sice z dvacátých let několik brožur, ale jde skutečně jen o žurnalistické, někdy zajímavé, přehledy samých počátků sovětské literatury. Prof. Máchal zařadil několik autorů patřících později do sovětské literatury do svého monumentálního díla o slovanských literaturách, v druhém vydání zařadil Josef Jirásek sovětskou literaturu do vývoje celé ruské literatury, když předtím vydal jako jediný Drozdův předchůdce /1937/ kompendium "Sovětská literatura ruská /1917 - 1936/". *** / K velkému pokusu o dějiny so-

* / Z. Vančura a kolektiv, Evropské literatury 1945-1958, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1959, 283 stran.

** / Miroslav Drozda, Ruská sovětská literatura, dtto, 1961, 347 stran.

větské literatury směřoval Bohumil Mathesius, avšak jeho dílo zůstalo nedokončené. Ale ani později se nepodařilo doplněné a přepracované dějiny /žel pro Drozdovo nepochopení i jeho zásluhou/ alespoň po autorově smrti jako knihu vydat.

A tak - na víc než dvacet let - zde zůstalo Drozdovo dílo jako jediné..., i to svědčí o mnohém. /Teprve dnes se chystá hned celá vlna dějin sovětské literatury od českých autorů, a už sám fakt této náhlé mnohosti je důvodem k nej-různějším otázkám./

Drozda, jak jsme již zdůraznili, mistr portrétu, se samostatným kapitolám o jednotlivých autorech vyhnul a pojal své dějiny jen jako proces - se všemi výhodami i nevýhodami tohoto přístupu. Vývoj sovětské literatury vidí jako vědomé i spontánní směřování k jednotné metodě socialistického realismu /v tom se shoduje se sovětskými představami i s původními dějinami Mathesiovými/, chápaného ovšem jako kategorie vývoje. Drozda zvládl faktografii předmětu v úplné šíři, zhodnotil zde své vědomosti teoretické i svou dokonalou znalost sovětské kulturní politiky, takže literární proces je pro něho naprosto reálný a komplexní pojem, kam umí zařadit i ty autory, kteří pro jiné "rostli stranou". I to je jeho specificky české pojetí, stejně tak, jak už je tehdy zřetelné, byť tlumeně, vlastní hodnocení autorů, jako je Babel či Erenburg.

-----

^{HESEK/} Chtěl bych využít této příležitosti k několika málo slovíčkům o nespravedlivě zapomínaném a dodnes podceňovaném brněnském profesoru Josefu Jiráskovi. Jeho dějiny jsou nesmírně pracné, jde v tehdejších podmínkách o neuvěřitelně pilnou snůšku jmen, fakt a dat, utříděnou podle chronologie, směrů a škol. Jiráskovy soudy jsou jistě subjektivní, ne dost rozeznávají hodnoty a autor se nevyjadřuje k vývojovým tendencím. Nicméně zůstává to důkladnou pionýrskou prací. Jirásek nikde nevystupuje jako komunista, ale ani jako vysloveně levicový intelektuál, spíše jako slavjanofil, takže nadšený přístup k předmětu studia je u něho věc dost překvapivá i složitá.

Neměl-li Drozda české předchůdce, měl jich tím víc v so-
větské literární vědě. Na vydání sovětských dějin literatury
v českém překladu se sám, dokonce rozhodným způsobem, něko-
likrát podílel. Nejvýznamnější z nich je reprezentační čtyř-
svazkové vydání dějin Děmentjevových ^{*/}. Drozdova je i sama
myšlenka překladu knihy a jejího zařazení do edice Dějiny
literatur, reprezentačního počínu pozdějšího nakladatelství
Odeon. Drozda přehlédl a terminologicky sjednotil překlady,
uspořádal publikaci do čtyř svazků, při čemž do čtvrtého svaz-
ku soustředil Kroniku literárního života, bibliografii a rej-
stříky. Jeho autorským dílem je úvod, v němž kriticky probírá
dosavadní pokusy o dějiny sovětské literatury v Československu
a SSSR, a komentáře, které jsou samy stručnými, originálně
pojatými dějinami sovětské literatury. Drozda zde vlastně
realizuje Ingardenův požadavek, že skutečné dějiny literatu-
ry jsou vlastně dějinami recepce, nebo Ingardenovou termino-
logií, konkretizace uměleckého díla. ^{**/} Drozda probírá ka-
ždou kapitolu a každý portrét v knize samé podaný a prochází celým
kritickým ohlasem od chvíle vzniku daného díla /nebo přesněji
jevu/ až po současnost. Většinou, ne však zcela důsledně,
završuje komentáře svým vlastním soudem. Vzniká někdy až
dost značná diskrepance mezi vlastním "kanonizujícím" textem
knihy a Drozdovým komentářem, ale právě proto zde dějiny
ožívají, stávají se reálným obrazem skutečného vývoje a svěd-
čí o cestě, kterou Drozda ušel v šedesátých letech. Nelze

-----
*/ Dějiny ruské sovětské literatury, napsal kolektiv pracovní-
ků Akademie věd SSSR za vedení A. G. Děmentjeva. K českému
vydání připravil, úvodní studii a komentáře napsal Miroslav
Drozda, díl I. - IV., SNKLU, Praha 1965. Jde o překlad:
Istorija ruskoj sovetskoj literatury v trech tomach, Aka-
demija nauk SSSR, Institut mirovoj literatury im. A. M.
Gor'kogo, Izdatel'stvo Akademijj nauk SSSR, Moskva
1958 - 1961.

než v těchto souvislostech litovat, že velký kolektivní podnik dějin ruské literatury od počátku do současnosti nemohl být dokončen.

Ovšem nejen tyto dějiny nevyšly, ale veškerá oficiální Drozdova činnost končí šedesátými lety, a téměř i všechna ostatní činnost odborná, tedy práce pedagogická, organizační, žurnalistická, a vědecká činnost je omezena na minimum, mimo oficiální fórum.

Katedra literární rusistiky pražské univerzity měla štěstí, že většina jejích pracovníků byla nejen dobře vědecky fundovaná /a i jinak "kulturně všestranná"/, ale byli to zároveň "bohem vyvolení" vysokoškolští učitelé. To platí stejně o Honzíkovi jako o Drozdovi a důkazů a svědectví bylo by možno /a jednou bude nutno/ uvést dostatek. A lze-li poukázat na zcela objektivní škodu, není-li u obou těchto pracovníků využita jejich potence umělecká, popularizační, žurnalistická a organizační, pak právě - jistě ne náhodou - oba tito pracovníci jsou univerzitními učiteli takových kvalit, že bude trvat desetiletí, než bude jejich místo ekvivalentně obsazeno.

Navíc byl Drozda dlouhá léta vedoucím katedry, po Mathesiovi a Juliu Dolanském. Byla to katedra rusistiky, pak ruské a sovětské literatury, nakonec, za Drozdova vedení, katedra východoslovanských literatur. Zde mohl nejlépe osvědčit své organizátorské schopnosti a zde se projevila i jeho vlastnost být nenásilně vůdčím duchem skupiny lidí stejného či podobného

---

xx/ Podrobně se u nás Ingardenovým požadavkem zabývá Felix Vodička, viz F. Vodička, *Struktura vývoje*, Odeon, Praha 1969, /zvl. str. 36, 41 a 195/.

ražení. Drozda dovedl prosadit, nebo přesněji pokračovat v přátelském, ba přímo kamarádském duchu, který na katedře vládl, dovedl vycházet vstříc i požadavkům učitelů, skloubit jejich práci pedagogickou a odbornou. Za jeho podpory se schopní členové katedry vyžili v práci vědecké či žurnalistické. Zorganizoval společné úkoly, o kterých jsme již mluvili či budeme mluvit, reprezentačním úkolem měly být dějiny ruské a sovětské literatury; kolektiv, který Drozda shromáždil, byl takových kvalit, že nelze dost zdůraznit objektivní škodu, že tyto dějiny nebyly dokončeny a vydány.

Ve stejném duchu vystupoval vůči studentům i ve svých četných akademických funkcích na fakultě.

Než vrátíme se k Drozdově činnosti v sedmdesátých letech, k údobí mezi padesátým a šedesátým rokem jeho života. Pracuje osm hodin denně /někdy i více/ jako dispečer, plánovač a smluvní referent ^{projekčním} ve stavebním podniku - podotkněme, že i na svém novém pracovišti zvládá své úkoly perfektně. Svou práci odbornou a vědeckou koná doslova po nocích, nedělích a svátcích. Nesporně to vyžaduje schopnosti organizovat svůj čas i značného mravního odhodlání zůstat na světové úrovni ve své vědě. Je to trochu generačně příznačná ironie, že při všech těchto vnějších těžkostech se Drozdovi rázem dostalo vnitřní svobody a vrátil se ke svým východiskům, kdy jako student a mladý asistent začínal s jazykovědou a literárněvědným rozborem tvaroslovným, hledajícím spontánně strukturu literárního díla. Tedy v době, kdy jeho učiteli byli Bohumil Mathesius, Mukařovský /ovšem i ten předválečný/, Havránek, kdy studoval Žirmunského, Vinogradova a psal státní práci - svou první teoretickou práci rusistickou - o akméismu. Drozda psal po

celou dobu své činnosti jednotlivé portréty, psal je jako studie, doslovy a předmluvy, psal je i ve formě žurnalistických příležitostných článků. Psal je mistrně, psal je se znalostí a přehledem, s vědomím sounáležitostí. A napsal jich nespočet, snad až příliš mnoho. Ale Drozda se tady nesporně naučil bystrosti, pohotovosti. Naučil se práci na miniaturním prostoru. Po roce 1968 je Drozda tvrdě kritizován, za autoritativní byla v nových poměrech považována kritika Kovaljova a Rovdy, kteří jej nazývají nejprve "ostýchavým strukturalistou", později jej nebezpečně zařazují mezi pravicové revizionistické síly.*/ Po přechodu na nové pracoviště pracoval v literární vědě jen "do šuplíku", ale brzo jej opět začaly uveřejňovat významné slavistické časopisy zahraniční, zvláště v Jugoslávii, Rakousku, Itálii, Holandsku. Drozda osvědčil neobyčejnou, řekněme vědeckou životaschopnost, a pečlivě zvaživ své postavení, našel východisko. Uvědomil si, že musí pracovat jen s minimem materiálu /který nemá možnost shledávat po knihovnách či knihkupectvích/, a proto navázal na svou už vytríbenou formu miniatur, které často ještě tematicky zužuje, navázal na některé prvky strukturalismu, daleko však nejvíc na tartuskou školu, v poslední době i na Bachtina, někdy ovšem polemicky. Ale díky svým zkušenostem i svému přehledu dovede odsud zaměřit k otázkám obecným, daleko přesáhnout úzce položené téma. Tak třeba rozbírá Bělého Petěrburg a celý jej podřizuje principu grotesky. Groteskní mu není jen ideografický plán díla, docela naopak: "Grotesk pronizyvajet -----

*/ V. A. Kovaljov, K. J. Rovda, Cesty a rozcestí československé rusistiky, Praha, Lidové nakladatelství 1972, str. 24 a 46.

vsju jeho strukturu, vse semantičeskije plany jeho teksta. Grotesknymi javljajutsja ne tol'ko personaži i ich vzajmootnošenija, no takže vzajmootnošenija povestvovatelja i personažej, personažej i veščej, personažej i imeni, otdeľnych sverchfrazovyh segmentov teksta /podrazdelenij/, stilističeskich planov."^{ж/}

Drozda odvážně přešel /nepopřel možnost této interpretace, neodmítá ji/ mystickosymbolistní charakter románu, groteskností jej dostává do souvislostí avantgardních, do avantgardní hry se slovy, pojmy, skutečností, a – což je už náš závěr, který Drozda nikde nevyslovil – rozšiřuje neobyčejně jeho mnohvalenčnost od nepopíratelných prvků reálného zobrazení, až, domyslíme-li Drozdovy vývody, k zřetelné anticipaci absurdní literatury.

To budiž jen příkladem, jak Drozda překlenuje své nedostatečné možnosti – hlavně časové a materiální – přesností a detailností výběru. A i touto cestou se nakonec blíží k syntéze, stále více jej zajímá problém, který nazývá "narrativní maska". Práce k tomuto problému se objevují už od konce sedmdesátých let, dokonce už i přímo tento pojem.^{жж/}

Drozda ještě nepovažuje svou formulaci "daného problému" za vyřešenou, chystá o něm podrobnou práci, proto nepředbíhejme. Připomeňme jen že Drozda vidí v prozaickém textu dva plány, jeden je reálný plán komunikace mezi autorem a příjemcem, druhý onen umělecký, podmíněný plán, do něhož se autor stylizuje a který adresát přijímá.

-----

^{ж/} Drozda, Peterburgskij grotesk Andreja Belogo, Umjetnost riječi, izvanredni svezak, Zagreb 1981, str. 151.

^{жж/} Narrativy je maski v "Povestjach Belkina", Wiener slawistischer Almanach, B. 8, 1981, str. 261 – 268.
Narrativní maska v krásné próze, Miloslavu Jehličkovi k šede-

Je s podivem, že za tak ztížených podmínek zůstává Drozda v řadě nej přednějších světových rusistů, ba stal se nej uznávanějším reprezentantem české rusistiky ve světě. Kdo zná skutečný rozsah jeho dnešní práce, zde jen těžko zmínitelný, stojí v údivu před faktem, že jeho současná bibliografie je nejrozsáhlejší z českých rusistů všech tří kategorií /oficiální, ineditní, emigrační/ naší dnešní kultury.

Rozbitá generace - kolikrát se už tento termín objevil. Lze jej vztáhnout i na generaci dnešních šedesátníků? A i kdyby tomu tak bylo, Honzík a Drozda patří k těm neporaženým.

Leden 1984.

---

sátinám, Praha 1981, str. 34 - 53.

Narrativnaja maska v chudožestvennoj proze, Russian Literature, Amsterdam 1982, str. 267 - 282.